

Jacques Rancière

Nesuglasnost. Politika i filozofija

Fakultet političkih znanosti, Zagreb 2015

preveo: Leonardo Kovačević

Čvorišta suvremene političke teorije u bitnome su određena dvama momentima: s jedne strane, reinterpretativnim naporima da se s klasicima izađe na kraj te, s druge strane, sa sve težim doznačavanjem mišljenja tekućim političkim procesima, odnosno, poteškoćom njihovog smještanja u određeni registar uslijed usložnjavanja heterogenih fenomena na globalnoj političkoj pozornici. Drugim riječima, empirijski uvjetovano mišljenje *politike* i onog *političkog* uvelike biva posredovano simboličkim bogatstvom tradicije i tumačeno kroz optiku klasika, ponajprije Platona, Aristotela i Machiavellija, a reinterpretacija već zadanih teorijskih koordinata i opojmljivanje onog eventualno nedorečenog u bitnome stoji kao nit vodilja suvremenih teoretičara. U suvremenoj teorijskoj konstelaciji, teoretičari, ne želeći potpisati kompromis s empirijom, odnosno u nedostatku revolucionarnih, radikalnih prekretnica u polju politike, pokušavaju sagledati ono *političko* (kao bit politike) iz kuteva koji omogućavaju pripomoć klasika političke filozofije u novom socijalnom

kontekstu – dobu *postfundacionalizma*, *postdemokracije*, *postpolitike* i *postfordizma.*, stoga, budući da suvremena filozofija politike kao ulaznu točku uzima nove načine da se inovativno domisle klasici političko–teorijskog naslijeđa, ostaje joj jedino da pronađe ono što je u klasicima bilo *prevideno*, *nerazumljivo*, *nedorađeno*, *nedomišljeno*.

Knjiga Jacquesa Rancièrea *La Méésentente: Politique et philosophie* objavljena je izvorno 1995. godine. U njoj Rancière sažima svoja filozofska nastojanja oko pojmova: *sloboda*, *jednakost*, *demokracija*, *racionalnost nesuglasnosti*. Knjiga je podijeljena u šest poglavlja koja su historijski linearno strukturirana; autor kreće od Aristotelove *Politike* u kojoj se izlaže razmatranje političke prirode čovjeka, da bi u završnom poglavlju tematizirao suvremeni fenomen *postpolitike*, odnosno dao kritiku prevladavajuće konsenzualne demokracije.

Krenimo od zaključka: „politika je, uzeta u svojoj specifičnosti, rijetka. Ona je uvijek lokalna i vezana uz neki povod. Njezina pomrčina danas je itekako stvarna,

i nema više znanosti o politici koja bi mogla definirati njezinu budućnost kao ni etike politike koja bi njezinu opstojnost učinila jedinim objektom neke volje“ (Rancière, 2015: 122). Odmah u uvodu, autor uvodi kao lajtmotiv mjesto iz Aristotelove *Politike*, točnije paragraf gdje Aristotel razmatra značenje ispravno postavljenog zakona i ulogu distributivne pravednosti: „ali u kojima je [stvarima] jednakost i u kojima nejednakost, ne smije se također zaboraviti. I oko toga je dvoumlje i ono pripada filozofiji države“ (Politika, 1282b21, prijevod Tomislav Ladan). Taj citat Rancièreu omogućuje početno problematiziranje odnosa *filozofiranja* i onog *političkog*, odnosno da se pita postoji li uopće nešto takvo kao što je *filozofija politike*. Autor tvrdi da filozofija postaje „filozofijom politike“ kad prihvati *aporiju* ili teškoću inherentnu polju političkog. Politika kao umijeće mogućeg, odnosno slobodna aktivnost, ima za svoje navlastito načelo *jednakost*, a načelo jednakosti se preinačuje u preraspodjelu udjela u zajednici sukladno jednoj poteškoći. Naime, nije sasvim jasno u kojim to točno stvarima ima ili nema jednakosti između ovih ili onih? Drugim riječima, na koji način se *jednakost* sastoji od jednakosti i nejednakosti? Kada ono *političko* postane objekt filozofijskog mišljenja, aporija jednakosti izbija na površinu i tamo se tvrdoglavo zadržava.

Upravo u toj *aporiji* treba, prema autoru, pronaći točku *nesuglasnosti*.

Nesuglasnost (*Mésentente*) treba shvatiti kao „određenu vrstu govorne situacije: onu u kojoj sugovornici istodobno razumiju i ne razumiju ono što kažu drugi“ (Rancière, 2015: 10-11). Autor inzistira na tome da se imenica *La mésentente* ne shvati samo kao negacija razumijevanja, nego kao sinteza ili istodobnost razumijevanja i nerazumijevanja. Tim se postupkom daje naglašeni ton upravo političkom značenju epistemološko-pragmatičko-lingvističke pozadine riječi *Mésentente*. Za Rancièrea *nesuglasnost* nije pogrešno razumijevanje niti nesporazum koji postoji zbog nejasnih riječi. Nesuglasnost se odnosi na *sukob* između onoga tko kaže „politika“ i onoga tko kaže „politika“, ali ne misli na istu *stvar* ili ne shvaća što drugi kaže o *istoj stvari* kada govori o „političkom“. U tom kontekstu „slučajevi nesuglasnosti su oni u kojima spor o smislu govora tvori samu racionalnost govorne situacije“ (ibid. 10). Dakle, nesuglasnost se ne tiče toliko strukture argumentacije, nego onoga što uvjetuje logiku argumentacije. Nesuglasnost upućuje na pitanje: što znači biti biće koje se služi govorom kako bi raspravljalo o onom općem i zajedničkom u političkom životu? Autor želi da upravo *nesuglasnost* kao aporiju politike prihvatimo kao objekt filozofije u filozofiji politike. Utoliko,

ova knjiga pokušavaju dati okvire i pojmovni instrumentarij kojim bi se razbistrilo to specifično stanje nesuglasnosti. Ono što zovemo filozofija politike mogao bi biti sklop operacija mišljenja pomoću kojih se filozofija pokušava riješiti politike, odnosno „suzbiti skandal mišljenja vlastit bavljenju politikom“ (ibid. 12).

Opisani teorijski skandal možemo razumjeti kao racionalnost nesuglasnosti jer „ono što politiku čini skandaloznim objektom jest to što njezina aktivnost kao svojstvenu racionalnost ima racionalnost nesuglasnosti“ (ibid. 12). Prvo poglavlje „Početak politike“ adresira pitanje: što je to specifično u mišljenju koje nazivamo političkim? Nesumnjivo, za Aristotela je ekskluzivnost politike vezana za ljudski jezik, a najviša čovjekova politička namjena povrđuje se jednim znakom: „posjedovanjem *logosa*, odnosno govora, koji *priopćuje*, dok glas jednostavno *označuje*“ (ibid. 13). Rancière upravo ovdje utemeljuje svoju teoriju političkog. Govor kao posebnost čovjeka ima moć da zajednici subjekata koji razumiju govor čini prezentnim ono što je *štetno* i ono što je *korisno*, odnosno ono što je *pravedno* i *nepravedno*. Čovjek se svojom moći govora upisuje u savim drugačiju dimenziju *udjela u osjetilnosti* od životinje. Međutim, autor se pita „na koji način treba shvatiti posljedičnu vezu između

tako priopćenog ‘korisnog’ i ‘štetnog’ te politici svojevrsnog poretkavde?“ (ibid. 14). Rancière uviđa da se u posredovanju između *štetnog* i *nepravednog* nalazi središte političkog problema. Ovdje je ključan pojam *političke pravde*, koju autor definira kao poredak koji određuje podjelu onog zajedničkog, odnosno raspodjelu udjela u onom zajedničkom jer „riječ je o podvrgavanju aritmetičke jednakosti koja upravlja razmjenom robe i sudskim kaznama, geometrijskoj jednakosti koja, zbog zajedničkog sklada, stavlja u proporciju udjele u zajedničkoj stvari“ (ibid.17). Autor ovdje želi pokazati da *ispeglavanje*, odnosno *izmirivanje napetosti* unutar neke političke zajednice predstavlja utruće vibrantnog polja političkog. U pojmu *krivog* (*le tort*), Rancière pronalazi *topos* konstitutivan za samu politiku. Ono *krivo*, izvorni čvor *blaberona* i *adikona*, će svojom manifestacijom dokinuti svako izvođenje pravednog iz korisnog, odnosno dokinuti *demosovo* prisvajanje zajedničkog svojstva (slobode) kao vlastitog . Ta konstelacija zajednici donosi *spor*. Pojava naroda na političkoj pozornici tvori zajednicu dijela bez udjela. Dakle, politika kao autentično mjesto odlučivanja postoji kada se strukturni poredak dominacije prekine ustanovljenjem nekog dijela bez udjela. Prazna sloboda naroda koja se upisuje u polje političkog uvodi ono *krivo*, odno-

sno utemeljuje zajednicu u trajnom *odsustvu temelja* – u *an-arhiji*.

U poglavlju „Ono krivo: politika i policija“ autor razmatra termine *policija* i *politika* i daje im određenu analitičnu potentnost. Na tragu Foucaulta, Rancière termin *policija* (*policiranje*) rezervira za ono što uobičajeno mislimo pod praksom politike: legitimizaciju moći, strukturnu dominaciju, distribuciju mjesta i uloga, raspoređivanje tijela u prostor, dakle cijeli segment državnog aparata. Termin *politika* ovdje ima specifično polje semantičke distribucije. Navlastito svojstvo politike je *jednakost*, a glavni zahtjev politike je zajednica utemeljena na *konfliktu*. Politika se bitno tiče modaliteta subjektivizacije. Autor kreće odozdo i postulira jednakost inteligencija kao startnu poziciju, jednakost kao polazište, a ne neki daleki cilj. Problem emancipacije Rancière vezuje uz problem subjektivizacije figura radnika ili žena. Čitamo: „svaka subjektivizacija je dezidentifikacija, istrgnuće iz prirodnosti nekog mjesta, otvaranje prostora za subjekt u kojem se bilo tko može ubrojiti da je prostor zbroja neubrojenih, da je postavljen u odnos između postojanja i odsutnosti nekog udjela“ (ibid. 41). Na tom tragu, autor tvrdi da se klasna i rodna emancipacija ne može institucionalizirati (kritizirajući Althussera), a da se ne prometne u patronizirajuće poučavanje naroda, odnosno u organi-

zaciju i cementiranje njegovog subordiniranog položaja. O tome je Rancière više pisao u studiji *Učitelj neznanica*.

Treće poglavlje donosi raspravu o racionalnosti *neslaganja*. Razumjeti ne znači poslušati naredbu. Govor mora biti konstituiran kao *logos* političkog, kroz subjektivizaciju se *govor* odvaja od *glasanja* mase podložnika. Logika neslaganja je konstitutivna za polje političkog jer, prema autoru, nema nedvosmislenog razumijevanja. Prakse demonstracije i zahtjeva za radničkim pravima moraju biti shvaćene kao iskaz *logosa*, ne puko *brbljanje* ili *šum*. Govor mora moći biti ubrojiv, a govornici uključeni u optimalnu manifestaciju raspodjele udjela u osjetilnom. U tom smislu, „politika je na djelu svaki put kada je na djelu zajednica sposobna za argumentaciju i metaforičnost i kada joj svatko može pristupiti“ (ibid. 61).

Četvrto poglavlje „Od arhipolitike do metapolitike“ donosi dublju elaboraciju kratkog spoja između filozofije i politike. Rancière čitavu tradiciju filozofije politike od Aristotela do Althussera markira kao zastranjenje, odnosno kao praksu koja je htjela odstraniti nesuglasnost iz političkog i utemeljiti politiku u nekom *arhe*. Rancière detektira tri konflikta (mjesta ušavljivanja) između filozofije politike i političke prakse. Prvi označuje kao *arhipolitiku* čiji je rodonačel-

nik Platon. Kod Platona u *Politeji*, *nomos* se utemeljuje kao *logos* – način bivanja zajednice. Drugim riječima, arhipolitika je potpuno postignuće *physis*a kao *nomosa*. Drugi moment je *parapolitika*, a njezino utemeljenje nalazimo kod Aristotela. Treći moment je *metapolitika*. Prema Rancièreu metapolitika je poništavala demokraciju, proglašavala radikalno višak nepravde i nejednakosti u odnosu na ono što se može afirmirati kao *pravda* ili *jednakost*. Ovdje se vidi problematičan odnos Rancièrea s Marxom, kojeg autor uprizoruje kao kanonsku formulaciju metapolitike. Kriza metapolitičkog mišljenja priziva kraj filozofije politike, odnosno onoga što autor markira kao razdoblje *postdemokracije*. Upravo peto poglavlje pokušava osvijetliti razliku između konsenzualnog sistema (i mišljenja) i demokracije utemeljene na logici nesuglasnosti.

Zadnje poglavlje „Politika u svom nihilističkom dobu“ odiše pesimističnim tonom, možda potaknutim prevelikom optimizmom uvodnih poglavlja. Politika u ransijerovskom smislu odviše je idealistički konstruirana i tu počinju razočaranja. Treba priznati da je Rancière ovim spisom uveo određenu *rezonancu* u polje mišljenja političkog, on je uzburkao ustaljene kategorije i naveo nas da nanovo propitamo njihova značenja. Značaj knjige može se pronaći

u inzistiranju na tome da je politička zajednica utemeljena na prekidima, lomovima, kontingenciji, mikrolomovima i epohalnim prijelomima pomoću kojih *egalitarna logika* razdvaja polje *konsenzualnog policiranja* i *nesuglasnosti političkog*. Dakle, politika je – ukoliko nije inscenirana dramaturgija spora, nego Događaj – iznimno rijetka.

Josip Cmrečnjak